

Forskerinterview

Samfundsvidenskabelige forskere undersøger den verden og virkelighed, vi lever i. Journalist Lars Lønstrup interviewer en ny forsker i hvert nummer af DJØF Bladet. Se tidligere forskerinterviews her: www.djoef.dk/forskerinterview

Af Lars Lønstrup, freelancejournalist / Foto Michael Daugaard

Har værnepligten mere symbolsk end reel værdi?

Debatten om værnepligten domineres af argumenter om, hvad man skylder sit land. Vi bør også diskutere, om den fungerer godt i nutidens sikkerhedspolitiske situation, mener forskeren Henrik Breitenbauch fra Dansk Institut for Militære Studier.

Siden Grundloven blev vedtaget i 1849, har der været værnepligt i Danmark. Men skal der fortsat være det i en ny sikkerhedspolitisk virkelighed, hvor forsvaret af dansk territorium er trængt længere og længere i baggrunden til fordel for missioner fjernt fra hjemlandets grænser?

Ja, mener det regerende flertal i Folketinget på linje med godt halvdelen af danskerne. Nej, mener et næsten lige så stort mindretal i Folketing og befolkning.

Men når diskussionen kører i medieme, som den har gjort under forberedelserne til både det nuværende forsvarsforlig (der løber 2004-2009) og det kommende forsvarsforlig (der skal løbe 2010-2014), så fylder de værdipolitiske argumenter for meget i forhold til de praktiske militære argumenter, mener forskeren Henrik Breitenbauch.

Han er ph.d. i statskundskab og ansat ved Dansk Institut for Militære Studier (DIMS), der er en uafhængig forskningsinstitution, finansieret gennem forsvarsforliget. Og Henrik Breitenbauch udgav for nylig rapporten "Hvad nu hvis vi afskaffer værnepligten?", som han

har skrevet sammen med sin kollega på DIMS, major Henrik Jedig Jørgensen.

» Det lille mindretal, som ikke trækker frinumner på Forsvarets dag, må opleve det som en uretfærdighed, at 90 pct. af deres jævnaldrende åbenbart ikke skylder deres land at aftjene værnepligt «

Henrik Breitenbauch, forsker

Hvad er forskellen på de værdipolitiske og de praktiske militære argumenter, når værnepligten diskuteres i samfundsdebatten?

"Fra et værdipolitisk perspektiv er værnepligten en samfundsbevarende institution, som i kraft af, at mange – tilfældigt udvalgte – danskere har aftjent værnepligt, skaber nationalt sindelag og opbakning til vores fælles samfund. Fra et praktisk militært perspektiv er det et stadig mere påtrængende og relevant

spørgsmål, om værnepligten er den bedste og mest tidsvarende måde at rekruttere og uddanne soldater til de nye og meget krævende opgaver, som Folketinget har pålagt dansk forsvar at løse.

Vi har altså at gøre med to meget forskellige tilgange til spørgsmålet om værnepligten, og den bedste forklaring på afstanden mellem dem er måske, at Forsvaret på en og samme gang er en meget gammel og en meget moderne institution."

54 pct. af danskerne mener ifølge Gallup (nov. 2008), at værnepligten skal opretholdes, mens 40 pct. mener den skal nedlægges. Er det ikke et stærkt argument for at bevare værnepligten?

"Jeg mener, det er et godt spørgsmål, om der ville være det samme befolkningsflertal bag værnepligten, hvis debatten om værnepligten kom til at handle om den som et sæt af praktiske problemer, snarere end som ét stort eksistentielt problem. Det kan bl.a. ske ved, at resultaterne af den grundige undersøgelse af værnepligten – som Forsvarskommissionen →

anbefaler skal gennemføres i den næste forligsperiode – også vil blive formidlet til den brede befolkning. Og jeg synes også, det ville klæde forsvarsdebatten, hvis der blev stillet lidt flere kritiske spørgsmål til de værdipolitiske argumenter for at bevare værnepligten, som i dag er dominerende.”

Kun 10 pct. af en dansk ungdomsårgang af-tjener i dag værnepligt. Og det faktum underminerer det ofte anvendte værdipolitiske argument om, at man som borger skylder sit land at aftjene sin værnepligt, mener du. Hvorfor?

”Fordi dette lille mindretal, som ikke trækker frinummet på Forsvarets dag, må opleve det som en uretfærdighed, at 90 pct. af deres jævnaldrende åbenbart ikke skylder deres land at aftjene værnepligt. Misforholdet mellem virkeligheden og idealet er her åbenlyst, og det forstærkes af, at det kun er mænd, der skal leve op til idealet, mens kvinder går fri af militærtjeneste, medmindre de melder sig frivilligt. Hvis der findes en borgerpligt, så vil jeg ikke udelukke, at flere – både blandt de som indkaldes, og de som ikke gør – oplever værnepligten som en god måde at eksemplificere den enkeltes borgerpligt på. Men hvis der skal være sådan noget som en borgerpligt, der skal dække befolkningen ligeligt, kunne man overveje at aftjene den på nye måder. Udover militærtjeneste kunne det for eksempel være som frivillige lærere, pædagoger eller hjemmehjælpere.”

Hvori består de praktiske problemer ved værnepligten?

”Værnepligten binder ressourcer, som forsvarret kunne anvende andre steder, og spørgsmålet er, om samfundet får tilstrækkeligt udbytte af den investering i uddannelse, administration, bygninger og materiel, som værnepligtsordningen kræver. Forsvarskommandoen har beregnet, at der kan spares 350 mio. kr. årligt, hvis værnepligten nedlægges.”

Hvis værnepligten blev nedlagt, ville Forsvaret miste en hel del potentielle kandidater til at løse opgaverne som udsendte soldater. Hvor skulle man finde erstatning for dem?

”I vores rapport har vi undersøgt erfaringerne med at nedlægge værnepligten i fire lande, Frankrig, Holland, Slovakiet og Estland. Og erfaringerne herfra viser, at det godt kan lade sig gøre at rekruttere de soldater, man skal bruge, på andre måder end ved værnepligt. Det samme må være muligt i Danmark. Men det kræver selvfølgelig en aktiv indsats fra Forsvarets side, som populært sagt må komme til folket, i

» Forsvaret er slet ikke interesseret i Rambo-typer. Som soldat skal man kunne følge en ordre og holde hovedet koldt «

Henrik Breitenbauch, forsker

stedet for at vente på at folket kommer til Forsvaret. Konkret kunne man udvide Forsvarets dag til at løbe over flere dage, og man kunne sikre lige adgang for mandlige og kvindelige ansøgere. Det ville selvfølgelig koste penge at lave en mere opsøgende rekrutteringsindsats, men næppe et beløb, der overstiger de 350 mio. kr. om året, som Forsvaret regner med at spare, hvis værnepligten nedlægges.”

Omkring 6.000 unge danskere, nogenlunde ligeligt fordelt mellem frivillige og indkaldte, gennemfører hvert år de første fire måneders militærudannelse. Og de frivilliges motivation for at fortsætte er væsentlig højere end de indkaldtes.

”Ja, Forsvarskommissionen har sammenlignet de to grupper og finder, at der er ca. tre gange så mange soldater fra gruppen af frivilligt værnepligtige, som vælger at videreudanne sig i Forsvaret. Og ganske mange af dem med henblik på udsendelse til de internationale operationer. Blandt de indkaldte værnepligtige overgår et stort flertal efter de første fire måneders uddannelse til totalforsvarsstyrken, hvor de i princippet står til rådighed i tre år. Her er de tiltænkt en rolle som en ekstra ressource, der kan indkaldes, hvis politi og hjemmehævn ikke er i stand til at løse opgaverne i forbindelse med fx terrorangreb eller naturkatastrofer på dansk grund. Men der er ikke lagt planer for, hvordan ekstrastyrken skal indkal-

des og gøre nytte i tilfælde af en faktisk opstået krise, og militærfolk anslår, at det vil tage alt for lang tid at opstille den ift. en akut opstået krise. Derfor er det et godt spørgsmål, om denne ekstrastyrke ikke har langt større symbolsk end reel værdi?”

Det brede politiske flertal bag det nuværende Forsvarsforlig har opstillet et mål om, at 2.000 danske soldater skal være udsendt på mission i slutningen af 2009. Men det er umuligt, siger Forsvaret selv. Hvorfor?

”En af grundene er, at antallet af erfarne soldater, som forlader militæret, har været kraftigt stigende i de senere år. En undersøgelse fra Forsvarets Personeltjeneste viser, at den dominerende årsag er for mange og for lange udsendelser, som 31 pct. af de afgående soldater selv peger på. Men den store afgang er ikke kun negativ, set fra et praktisk militært perspektiv. Forsvarets rolle og opgaver har ændret sig meget kraftigt de senere år, og blandt de, som holder op, er der måske mange, som har haft helt andre forventninger om soldatertilværelsen end den, der gælder som udsendt på missioner i fx Afghanistan. Her er der i øjeblikket udstationeret 700 danske soldater. Og det totale antal udsendte soldater ligger pt. på 1.300 danske soldater.”

Kan man ikke frygte, at den sociale profil i Forsvaret ville blive væsentligt mere ensidig, hvis værnepligten blev afskaffet, så man – populært sagt – ville tiltrække Rambo-typer som fremtidens soldater frem for mere besindige borgere?

”Forsvaret er slet ikke interesseret i Rambo-typer. Som soldat skal man kunne følge en ordre og holde hovedet koldt, og jeg har tiltro til, at Forsvaret kan skabe rekrutteringsmekanismer, hvor man tester og sorterer kandidaterne efter samme kriterier som hidtil. Det må være muligt at skabe nogle fleksible løsninger og tilbud, så begge parter kan se hinanden an.

Endelig er det danske samfund meget homogent. Vi har ikke som fx England et klasse-delt samfund med stor afstand mellem top og bund. Og det gør jo, at rekrutteringsmassen til Forsvaret er tilsvarende homogen.” ■

